

## Γουόρμπαρτον: Φιλοσοφία. Τα κλασικά κείμενα

Nigel Warburton: *Φιλοσοφία: Τα κλασικά κείμενα* (μτφρ. Θ. Δρίτσας). Αθήνα: Εκδόσεις Αρσενίδη 2015, 374 σ., 23 €.

---

**Κρίνει ο Μανώλης Περάκης** (Δρ Φιλοσοφίας)

[emmpcr@gmail.com](mailto:emmpcr@gmail.com)

Ο Βρετανός φιλόσοφος Nigel Warburton (1962) έχει καθιερωθεί σε διεθνές επίπεδο ως ένας ιδιαίτερα επιτυχημένος συγγραφέας εκλαϊκευτικών φιλοσοφικών βιβλίων που έχουν γνωρίσει πολλαπλές εκδόσεις και μεταφράσεις σε διάφορες γλώσσες. Τα τελευταία χρόνια έχουν ήδη μεταφραστεί δύο βιβλία του στην ελληνική γλώσσα<sup>1</sup> και αυτό που θα εξετάσουμε εδώ είναι το τρίτο.<sup>2</sup>

Το βιβλίο αποτελείται από τα αναλυτικά Περιεχόμενα (σ. 9-19), τις Ευχαριστίες (σ. 21), την Εισαγωγή του συγγραφέως (σ. 23-26) και τα τριάντα δύο κεφάλαια του βιβλίου (σ. 27-374). Κάθε κεφάλαιο αφορά ένα φιλοσοφικό έργο που έχει καθιερωθεί ως κλασικό στην ιστορία της φιλοσοφίας και παρουσιάζει τις κεντρικές θεματικές του. Στο τέλος κάθε κεφαλαίου περιλαμβάνονται στοιχεία βοηθητικά για την κατανόηση του έργου: κριτικές που ασκήθηκαν, στοιχειώδεις έως και ελλειπτικό χρονολόγιο για τη ζωή του συγγραφέως του και κατατοπιστικό γλωσσάρι των όρων. Τέλος, παρατίθεται σύντομος βιβλιογραφικός οδηγός για περαιτέρω μελέτη, με αναφορά κυρίως σε σχετικά πρόσφατες μελέτες από την αγγλική βιβλιογραφία και (ευπρόσδεκτη πρωτοβουλία του μεταφραστή) στην τυχόν ελληνικό μετάφραση του έργου.

Τα τριάντα δύο έργα εντάσσονται στον χώρο της δυτικής και μόνο φιλοσοφίας. Πρόκειται για προσωπικές προτιμήσεις του συγγραφέως με κύρια κριτήρια επιλογής την αξία τους, την πρωτοτυπία τους, τη γονιμότητα και την επικαιρότητά τους κατά τη σημερινή εποχή, όπως επίσης και τη βατότητά τους για τον μέσο αναγνώστη. Με το σκεπτικό αυτό ο Γουόρμπαρτον απέφυγε να παρουσιάσει κάποια «υπερβολικά και ασκόπως δυσνόητα

---

<sup>1</sup> Τα άλλα μεταφρασμένα βιβλία του Γουόρμπαρτον είναι: (α) *Philosophy: The basics* (London: Routledge 1992, 1995, 1999, 2004) [*Φιλοσοφία: Τα βασικά ζητήματα* (μτφρ. Β. Χατζοπούλου· Αθήνα: Περίπλους 1999) και *Φιλοσοφία: Τα βασικά* (μτφρ. Δ. Ρισσάκη· Αθήνα: Αρσενίδη 2010)· βλ. Περάκης, Μ.: (Βιβλιοκρισία του:) Nigel Warburton: *Φιλοσοφία. Τα βασικά* (Αθήνα: Αρσενίδη 2010). *Κριτικά* 2012-12, <<http://www.philosophica.gr/critica/2012-12.html>>, και (β) *A little history of philosophy* (New Haven: Yale University Press 2011) [*Μικρή ιστορία της φιλοσοφίας* (μτφρ. Γ. Λαμπράκου· Αθήνα: Πατάκης 2012)].

<sup>2</sup> *Philosophy: The Classics* (London: Routledge, 1998, 2001, 2006, 2014).

έργα που θεωρούνται αριστουργήματα, όπως η *Φαινομενολογία του πνεύματος* και η *Φιλοσοφία του δικαίου* του Χέγκελ και το *Είναι και χρόνος* του Χάιντεγκερ» (θα προσθέταμε και το *Tractatus* του Βιτγκενστάιν, στο οποίο όμως γίνεται αναφορά στο κεφάλαιο για τις *Φιλοσοφικές έρευνες*). Όπως χαρακτηριστικά λέει, «δεν προτίθεμαι να απολογηθώ για αυτήν μου την επιλογή» (σ. 23), μολονότι καταλαβαίνει ότι είναι ανοιχτή στην κριτική. Από την άλλη επιλέγει έργα φιλοσόφων, όπως ο Βοήθιος, ο Τόμας Παίην ή ο Κόλλινγουντ, που πιθανότατα αρκετοί συγγραφείς να μην τα επέλεγαν ως κεντρικά στην ιστορία της φιλοσοφίας. Δεν είναι ίσως τυχαίο το γεγονός ότι αριθμητικά κυριαρχούν τα έργα πρακτικής –ηθικής και πολιτικής– φιλοσοφίας σε σχέση με εκείνα της θεωρητικής φιλοσοφίας –μεταφυσικής, οντολογίας ή γνωσιοθεωρίας. Δέκα έργα έχουν ως θέμα την πολιτική φιλοσοφία, ένδεκα την ηθική, δέκα τη θεωρητική φιλοσοφία και μόλις ένα την αισθητική. Ο συγγραφέας δείχνει ξεκάθαρα την προτίμησή του στη νεότερη και σύγχρονη φιλοσοφία, επιλέγοντας μόλις δύο έργα αρχαίας φιλοσοφίας, ένα μεσαιωνικής, δύο της Αναγέννησης, ένδεκα της νεότερης φιλοσοφίας πριν από τον 19ο αιώνα, επτά του 19ου αιώνα και εννέα του 20ου αιώνα. Όσον αφορά τις εθνικότητες των παρουσιάζομενων φιλοσόφων υπάρχει ποικιλία: δύο αρχαίοι Έλληνες, ένας Ρωμαίος, ένας Ιταλός, τέσσερις Γάλλοι, έξι Άγγλοι, ένας Σκωτσέζος, ένας Ολλανδός, πέντε Γερμανοί, ένας Δανός, δύο Αυστριακοί και τρεις Αμερικανοί. Ο στόχος του συγγραφέα είναι καθαρά παιδαγωγικός, καθοδηγητικός και εκλαϊκευτικός.

Αν κρίνουμε εκ του γεγονότος ότι από την αρχαία φιλοσοφία επιλέγονται μόνο δύο κείμενα, στα οποία μάλιστα ασκείται έντονη κριτική, δεν θα συγκαταλέγαμε τον συγγραφέα στους ένθερμους θιασώτες της. Η επιλογή του πρώτου έργου που παρουσιάζεται, της *Πολιτείας* του Πλάτωνος (σ. 27-44), δείχνει εύλογη, αν αναλογιστεί κανείς ότι πρόκειται για το πιο φημισμένο, μέγιστης φιλοσοφικής και λογοτεχνικής αξίας, αλλά και σχετικά βατό στο ευρύ κοινό (λόγω της πρακτικής θεματικής του) κείμενο του φιλοσόφου, του πρώτου στην ιστορία της δυτικής φιλοσοφίας που έργα του έχουν διατηρηθεί ολοκληρωμένα ως τις ημέρες μας. Ο συγγραφέας μας παρουσιάζει ευσύνοπτα και κριτικά τα βασικά θέματα του διαλόγου, και είναι αλήθεια ότι του αφιερώνει περισσότερες σελίδες από τα περισσότερα άλλα έργα. Παρατηρούμε ότι ο μεταφραστής μεταφράζει κατά λέξη τον όρο «theory of forms» (που χρησιμοποιείται από τον συγγραφέα εν προκειμένω, αλλά και γενικότερα στην αγγλική βιβλιογραφία) ως «θεωρία των μορφών», αντί του πιο δόκιμου στην ελληνική «θεωρία των Ιδεών». Το δεύτερο έργο που επιλέγεται από την αρχαία φιλοσοφία είναι τα *Ηθικά Νικομάχεια*, το σημαντικότερο ηθικό σύγγραμμα του Αριστοτέλη (σ. 45-59). Και εδώ μας δίνονται, με κριτική πάντοτε ματιά, οι βασικές θεματικές του έργου, όπως η ευδαιμονία, οι αρετές και η μεσότητα. Ο Ρωμαίος φιλόσοφος Βοήθιος είναι ο μόνος εκπρόσωπος της μεσαιωνικής φιλοσοφίας και μάλιστα της πρώιμης (σ. 60-66). Το έργο του *Παραμυθία της φιλοσοφίας* έχει μεταφραστεί στην ελληνική στο παρελθόν, αλλά ο μεταφραστής δεν αναφέρει κάποια από τις μεταφράσεις του<sup>3</sup> και χρησιμοποιεί τον τίτλο *Παρηγορία της φιλοσοφίας*. Το έργο αυτό μπορεί να μην

<sup>3</sup> Βοήθιος, *Παραμυθία της φιλοσοφίας* (εισ.-μτφρ. Α. Σακελλαρίου· Αθήνα: Πατάκης 1997) και η βυζαντινή μετάφραση του Μάξιμου Πλανούδη, *Βοηθίου Παραμυθία της*

είναι ιδιαίτερα πρωτότυπο, αλλά ήταν ιδιαίτερα δημοφιλές και επιδραστικό κατά τον Μεσαίωνα, δεν ξέρω όμως κατά πόσο αρκεί για να πάρει το κοινό την ελάχιστη γεύση από τη μακραίωνη μεσαιωνική φιλοσοφία. Δεν μπορεί παρά να απορήσει κανείς που ένα έργο του Αυγουστίνου ή η *Summa Theologiae* του Ακινάτη, που καθόρισαν τον κανόνα της Δυτικής Φιλοσοφίας δεν βρίσκουν θέση στο βιβλίο!

Ακολουθεί ένα άλμα στην περίοδο της Αναγέννησης με πρώτο έργο τον εύστοχα επιλεγμένο περιβόητο *Ηγεμόνα* του Μακιαβέλλι (σ. 67-76), που δεν αντιμετωπίζεται, όπως το θεωρούν πολλοί, σαν εγχειρίδιο αυτοβοήθειας για ηθικά αδίστακτους με πολιτικές φιλοδοξίες. Ο Γουόρμπαρτον περιλαμβάνει και τον λίγο μεταγενέστερο Μισέλ ντε Μονταίν με τα *Δοκίμιά* του (σ. 77-84), παρότι αυτά κινούνται στο όριο μεταξύ φιλοσοφίας και στοχασμού και, χωρίς να είναι φιλοσοφικά πρωτότυπα ή συστηματικά, πραγματεύονται διάφορα ζητήματα, με επιρροές κυρίως από τον αρχαίο σκεπτικισμό και τον στωικισμό.

Με τον Ντεκάρτ (σ. 85-100) και τους *Μεταφυσικούς στοχασμούς* (ή τους *Στοχασμούς περί της πρώτης φιλοσοφίας*, όπως έχει μεταφραστεί στα ελληνικά από τα λατινικά<sup>4</sup>) εισερχόμαστε στην περίοδο της πρώιμης νεότερης φιλοσοφίας που απασχολεί μεγάλο μέρος του βιβλίου. Το έργο αυτό είναι από τα σχετικά λίγα που αφορούν τη θεωρητική φιλοσοφία στο παρόν βιβλίο. Παρακολουθούμε την πορεία της καρτεσιανής αμφιβολίας ως την αδιαμφισβήτητη πρόταση «Σκέπτομαι, άρα υπάρχω» και ο Γουόρμπαρτον ασκεί κριτική στην προσπάθεια του Ντεκάρτ να ανασυγκροτήσει τη γνώση στηριγμένος σε αμφίβολα επιχειρήματα περί της ύπαρξης του Θεού. Από τον χώρο της πολιτικής φιλοσοφίας επιλέγεται ο *Λεβιάθαν* του Χομπς (σ. 101-13). Τονίζεται ότι μέσα από ένα απαισιόδοξο πρίσμα ο Χομπς περιγράφει πόσο δυσχερής θα ήταν η ανθρώπινη ζωή στη λεγόμενη «φυσική κατάσταση», όπου θα επικρατούσε ένας διαρκής πόλεμος όλων εναντίον όλων, και υποστηρίζει ότι –για να αποφευχθεί μια τέτοια ζοφερή κατάσταση– οι άνθρωποι προέβησαν σε μια μορφή «κοινωνικού συμβολαίου» παραχωρώντας μέρος της ελευθερίας τους σε έναν κυρίαρχο ηγεμόνα και στους νόμους. Στην *Ηθική* του Σπινόζα (σ. 114-21) η ηθική θεωρείται αδιαχώριστη από τη μεταφυσική και ερευνάται η θέση του ανθρώπου μέσα στον κόσμο, ενός κόσμου που ταυτίζεται με τον Θεό ή αποτελεί έκφραση όλων των κατηγορημάτων του Θεού, αντίληψη που θα μπορούσε να εκληφθεί ως αθεϊστική.

Ο συγγραφέας, δείχνοντας τις φιλοσοφικές προτιμήσεις του, παρουσιάζει τέσσερα βιβλία των βρετανών εμπειριστών. Το *Δοκίμιο για την ανθρώπινη νόηση* (σ. 122-35)<sup>5</sup> του Λοκ έχει γνωσιοθεωρητικό περιεχόμενο: όταν γεννιόμαστε ο νους μας είναι άγραφος πίνακας και μέσω εμπειρίας τον γεμίζουμε με ιδέες. Η *Δεύτερη πραγματεία περί κυβερνήσεως* (σ. 136-45), το σημαντικότερο πολιτικό έργο του Λοκ, υπερασπίζεται αξίες, όπως τη ζωή, την ελευθερία και την ιδιοκτησία. Υποθέτει κι αυτός κάποιο «κοινωνικό συμβόλαιο»,

---

φιλοσοφίας (κριτική έκδοση Α. Μέγα· Θεσσαλονίκη 1996).

<sup>4</sup> Ρενέ Ντεκάρτ, *Στοχασμοί περί της πρώτης φιλοσοφίας* (μτφρ. Ε. Βανταράκης· Αθήνα: Εκκρεμές 2003).

<sup>5</sup> Μεταγενέστερα από το βιβλίο κυκλοφόρησε το *Δοκίμιο για την ανθρώπινη νόηση* (μτφρ. Χ. Ξανθόπουλος· Αθήνα: Παπαζήσης 2016).

όπως ο Χομπς, έχοντας όμως πιο αισιόδοξη αντίληψη περί της ανθρώπινης φύσης. Ο Χιουμ δείχνει να είναι από τους αγαπημένους φιλοσόφους του συγγραφέα και αντιπροσωπεύεται από δύο έργα του. Στην *Έρευνα για την ανθρώπινη νόηση* (σ. 146-57) εξετάζονται βασικές ιδέες του, όπως η σχέση αιτίας και αποτελέσματος, το ζήτημα της ελεύθερης βούλησης, η δυσπιστία στα θαύματα. Στους *Διαλόγους για τη φυσική θρησκεία* (σ. 158-68), που εκδόθηκαν μεταθανάτια προφανώς από φόβο για διώξεις από τις θρησκευτικές αρχές, υποβάλλονται σε κριτική τα επιχειρήματα του σχεδίου και της πρώτης αιτίας για την ύπαρξη του Θεού. Μετά τον Χομπς και τον Λοκ, παρουσιάζεται ο Ζαν-Ζακ Ρουσσώ και το *Κοινωνικό συμβόλαιο* (σ. 169-78), όπου εξηγεί κατά παρόμοιο τρόπο τον κοινή συναινέσει περιορισμό των ελευθεριών, στον οποίον προβαίνουν οικειοθελώς οι άνθρωποι για την ασφάλειά τους.

Ορόσημο στην ιστορία της φιλοσοφίας αποτελεί ο Καντ. Επηρεασμένος από τον Χιουμ που τον ξύπνησε από τον «δογματικό του ύπνο», με την *Κριτική του καθαρού λόγου* (σ. 179-87) πραγματοποιεί μια «κοπερνίκεια επανάσταση στη φιλοσοφία», κατά την οποία ο κόσμος που αντιλαμβανόμαστε δεν είναι ανεξάρτητος από τις ποιότητες του νου μας. Τα *Θεμέλια της μεταφυσικής των ηθών* (σ. 188-97) έχουν στο επίκεντρο την έννοια του καθήκοντος. Για να χαρακτηριστεί μια πράξη ως ηθική δεν έχουν σημασία τα συναισθήματα του πράττοντος ή οι συνέπειες της πράξης, αλλά ο σεβασμός προς τον καθολικό ηθικό νόμο. Ο συγγραφέας του έργου *Τα δικαιώματα του ανθρώπου* (σ. 198-205) Τόμας Πάιν συνήθως δεν περιλαμβάνεται στον κανόνα της ιστορίας της φιλοσοφίας, καθώς κάποιοι πιστεύουν ότι το έργο του δεν είχε ακαδημαϊκό, αλλά ρητορικό και πολεμικό χαρακτήρα. Όμως ο Γουόρμπαρτον επιλέγει να παρουσιάσει σύντομα τον υπέρμαχο της ελευθερίας και της ισότητας, που άσκησε σφοδρή κριτική κατά της κληρονομικής μοναρχίας και της επίσημης χριστιανικής εκκλησίας.

Στον δέκατο ένατο αιώνα περνάμε, παραλείποντας όπως είδαμε τον Χέγκελ, με το έργο του Σοπενχάουερ *Ο κόσμος ως βούληση και ως παράσταση* (σ. 206-15), όπου η παράσταση αντιστοιχεί στα καντιανά φαινόμενα και η βούληση στα νοούμενα. Επηρεασμένος ο Γερμανός φιλόσοφος από την ανατολίτικη σκέψη (βουδισμό, ινδουισμό) πιστεύει ότι ο κόσμος είναι γεμάτος οδύνη και διέξοδος από την κατάσταση αυτή μπορεί να είναι η τέχνη και η ασκητική ζωή. Από το έργο του ωφελιμιστή φιλοσόφου Τζον Στούαρτ Μιλ παρουσιάζονται τα ηθικοπολιτικά κείμενα *Περί ελευθερίας* (σ. 216-28) και *Ωφελιμισμός* (σ. 229-37).<sup>6</sup> Ο Μιλ, επηρεασμένος από τον Τζέρεμυ Μπένθαμ, θεωρούσε ότι ύψιστος σκοπός της ανθρώπινης ζωής είναι η μεγιστοποίηση της συνολικής ευτυχίας, άρα οι πράξεις θα πρέπει να κρίνονται από τις συνέπειές τους προς αυτήν την κατεύθυνση. Ενδιαφέρον έχει ότι ο Γουόρμπαρτον επιλέγει ένα έργο όπως το *Είτε/Είτε* (σ. 238-48), όπου ο πρόδρομος του υπαρξισμού Κίρκεγκωρ ερευνά το ερώτημα «πώς πρέπει να ζω» και θεωρεί ως δύο βασικούς τρόπους ζωής τον αισθητικό του διανοούμενου εστέτ και τον ηθικό του υποδειγματικού ανθρώπου του καθήκοντος. Το πρώτο μέρος της *Γερμανικής*

<sup>6</sup> Παραλείπονται οι μεταφράσεις του *Περί ελευθερίας* (Ν. Μπαλής· Αθήνα: Επίκουρος 1976) και του *Ωφελιμισμού* (Φ. Παιονίδης· Αθήνα: Πόλις 2002).

*ιδεολογίας* (σ. 249-57) των Μαρξ και Ένγκελς εκθέτει τη θεωρία του ιστορικού υλισμού, σύμφωνα με την οποία είμαστε ό,τι είμαστε ως αποτέλεσμα της θέσης μας στην οικονομική κατάσταση της εποχής μας. Στόχος των Μαρξ και Ένγκελς δεν ήταν να ερμηνεύσουν τον κόσμο, αλλά να τον αλλάξουν μέσω μιας προλεταριακής επανάστασης. Στην ηθική φιλοσοφία εστιάζουν τα έργα του Φρήντριχ Νίτσε *Πέρα από το καλό και το κακό* (σ. 258-66) και *Γενεαλογία της ηθικής* (σ. 267-76). Ιδιοσυγκρασιακό και αποσπασματικό το πρώτο, με δοκιμιακό χαρακτήρα το δεύτερο, μας δίνουν την αντισυμβατική ηθική αντίληψη του Νίτσε, στην οποία κυριαρχούν η θέληση για δύναμη και η κριτική του προς τις ηθικές αντιλήψεις των παλαιότερων φιλοσόφων και τη χριστιανική θρησκεία.

Στον εικοστό αιώνα περνάμε με το εκλαϊκευτικό ευπώλητο βιβλίο του Μπέρτραντ Ράσσελ *Τα προβλήματα της φιλοσοφίας* (σ. 277-86). Έχει ως βασικό θέμα του τη θεωρία της γνώσης και κρατά μια εμπειριστική στάση. Στο χώρο της αναλυτικής φιλοσοφίας και του λογικού θετικισμού κινείται και το βιβλίο *Γλώσσα, αλήθεια και λογική* (σ. 287-301) του Α.Τζ. Έιρ (στο βιβλίο: Άγερ). Ως αλάθητο ανιχνευτή ανοησίας μιας δήλωσης χρησιμοποιεί το δυσχερές τεστ: «είναι αληθής εξ ορισμού;» και «είναι δυναμικά επαληθεύσιμη;». Αν κάποια δήλωση δεν περάσει αυτό το τεστ, πρέπει να θεωρείται α-νόητη, χωρίς νόημα, «μεταφυσική». Το μόνο βιβλίο που έχει ως θέμα του την αισθητική είναι οι *Αρχές της τέχνης* (σ. 302-10) του Ρ.Τζ. Κόλλινγουντ που διακρίνει μεταξύ χειροτεχνίας, ψευδοτέχνης και αληθινής τέχνης.

Από τον γαλλικό υπαρξισμό παρουσιάζονται τα δύο γνωστότερα βιβλία του Σαρτρ, *Το είναι και το μηδέν* (σ. 311-24)<sup>7</sup> και *Ο υπαρξισμός είναι ένας ανθρωπισμός* (σ. 325-36). Έμφαση δίνεται στην αντίληψη του Σαρτρ ότι, πέρα από κάποιες πτυχές της ζωής μας που δεν μπορούμε να αλλάξουμε, είμαστε καταδικασμένοι να είμαστε ελεύθεροι. Δεν υπάρχει μια δεδομένη ανθρωπίνη φύση: «η ύπαρξη προηγείται της ουσίας» και ο άνθρωπος είναι υπεύθυνος για την επιλογή των πράξεών του, γεγονός που τον κάνει να νιώθει εγκατάλειψη, άγχος και απόγνωση.

Πέρα από φιλόσοφος της επιστήμης με τη «θεωρία της διαψευσιμότητας», ο Καρλ Πόππερ ήταν και πολιτικός φιλόσοφος· αυτή η πτυχή του προβάλλεται, με το έργο του *Η ανοιχτή κοινωνία και οι εχθροί* της (σ. 337-43). Σε μια ανοιχτή κοινωνία (της οποίας εχθροί είναι ο Πλάτων, ο Χέγκελ και ο Μαρξ) οι πολίτες μπορούν να αμφισβητήσουν τις αρχές μέσω κριτικού διαλόγου, σε αντίθεση με αυτό που συμβαίνει σε μια ολοκληρωτική κοινωνία. Οι *Φιλοσοφικές έρευνες* (σ. 344-55) είναι μαζί με το *Tractatus* –του οποίου είναι τρόπον τινά κριτική– τα δύο πιο σημαντικά έργα του Βιτγκενστάιν. Η φιλοσοφία είναι, κατά τον Βιτγκενστάιν, θεραπεία από τη σύγχυση που μας προκαλεί η γλώσσα. Δεν υπάρχει κάποια ουσία κάτω από τη γλώσσα, αλλά η σημασία των λέξεων δίνεται από τη χρήση τους. Από τον χώρο της φιλοσοφίας της επιστήμης επιλέγεται το έργο του Τόμας Κουν *Η δομή των επιστημονικών επαναστάσεων* (σ. 356-64). Κατά τον Κουν, η

<sup>7</sup> Δεν σημειώνεται *Το είναι και το μηδέν* (μτφρ. Κ. Παπαγιώργης· Αθήνα: Παπαζήσης 2007).

επιστήμη δεν είναι μια γραμμική σταδιακή «σωρευτική» εξέλιξη γνώσεων, αλλά παρατηρούνται σε αυτήν περιόδοι κρίσης που ακολουθούνται από επιστημονικές επαναστάσεις. Τελευταίο, και πολύ σύντομα, παρουσιάζεται ένα από τα βασικότερα έργα πολιτικής φιλοσοφίας του 20ου αιώνα, *Η θεωρία της δικαιοσύνης* του Τζον Ρολς (σ. 365-74). Ο Ρολς επιχειρεί ένα νοητικό πείραμα καλώντας μας να απαντήσουμε στο ερώτημα σε τι είδους κοινωνία θα θέλαμε να ζήσουμε αν δεν γνωρίζαμε εκ των προτέρων τη θέση που θα καταλαμβάναμε σε αυτήν. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι δύο βασικές αρχές που θα έπρεπε να επικρατούν σε αυτήν την κοινωνία είναι η ισότητα ελευθεριών και η απαγόρευση οποιασδήποτε κοινωνικής και οικονομικής ανισότητας δεν λειτουργεί υπέρ των κοινωνικά ασθενέστερων.

Οι επιλογές του συγγραφέα είναι σεβαστές, ενδιαφέρουσες και ως επί το πλείστον σωστές, ανεξάρτητα από αμφιβολίες που θα μπορούσε να έχει κανείς ως προς κάποιες από αυτές. Είναι εύλογο ο κάθε συγγραφέας και ο κάθε φιλοσοφών γενικότερα να έχει τις δικές του προτιμήσεις από την πληθώρα των έργων της ιστορίας της φιλοσοφίας. Ενδεχομένως τον Έλληνα αναγνώστη να τον ξενίζει η πολύ μικρή αναφορά που κάνει στην αρχαία ελληνική και μεσαιωνική φιλοσοφία, όπως επίσης και η ιδιαίτερη έμφαση που δίνει στην αγγλοσαξωνική φιλοσοφική παράδοση. Νομίζω ότι οι επιλογές του συγγραφέως εν πολλοίς αντανακλούν την κυρίαρχη αναλυτική οπτική του αγγλοαμερικάνικου ακαδημαϊκού φιλοσοφικού χώρου της εποχής μας και αυτό είναι κάτι το θεμιτό. Το σημαντικό είναι ότι ο συγγραφέας δίνει μια γενική και αξιόπιστη εικόνα αρκετών σημαντικών έργων από την ιστορία της φιλοσοφίας και ο Έλληνας αναγνώστης μπορεί να πληροφορηθεί και για το έργο ορισμένων λιγότερο γνωστών στο ευρύτερο κοινό, αλλά ιδιαίτερα σημαντικών φιλοσόφων.

Ως έκδοση το βιβλίο είναι ιδιαίτερα προσεγμένο από τεχνική άποψη και καλαίσθητο, με ελάχιστα τυπογραφικά λάθη. Η μετάφραση είναι πάρα πολύ καλή και δεν φαίνεται να υπάρχουν αδόκιμοι όροι ή εκφράσεις. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι το έργο αυτό είναι πολύτιμο και χρήσιμο απόκτημα για την ελληνική βιβλιογραφία στην κατηγορία των βιβλίων της εκλαϊκευτικής φιλοσοφίας. Ο συγγραφέας έχει το χάρισμα να μεταδίδει απλά, ευσύνοπτα και ευχάριστα, πυκνές, βαθιές και πολύπλοκες έννοιες και αυτό είναι κάτι που έχει φανεί ξεκάθαρα στην έως τώρα συγγραφική του πορεία. Το βιβλίο δεν έχει αυστηρά ακαδημαϊκό χαρακτήρα, αλλά απευθύνεται στον οποιονδήποτε φιλομαθή αναγνώστη χωρίς εκπώσεις, προσφέροντάς του σε τριακόσιες πενήντα σελίδες, με απλό, περιεκτικό και κριτικό τρόπο, μια περιδιάβαση στην ιστορία της δυτικής φιλοσοφίας και στο περιεχόμενο ορισμένων καίριων έργων του κανόνα της, καθοδηγώντας τον παράλληλα βιβλιογραφικά για περαιτέρω μελέτη και εμπάθυνση.<sup>8</sup>

---

<sup>8</sup> Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους ανώνυμους κριτές του περιοδικού, οι οποίοι με τα χρήσιμα και εποικοδομητικά τους σχόλια συνέβαλαν σημαντικά στη βελτίωση αυτής της βιβλιοκριτικής.

**Δημοσιεύθηκε:** 30.12.2017

**Τρόπος παραπομπής στη βιβλιοκρισία:**

Περάκης, Μανώλης: (Βιβλιοκρισία του:) Nigel Warburton: *Φιλοσοφία. Τα κλασικά κείμενα* (μτφρ. Θ. Δρίτσας· Αθήνα: Εκδόσεις Αρσενίδη 2015). *Κριτικά* 2017-11, <<http://www.philosophica.gr/critica/2017-11.html>>.